

Fagligt læsekursus

på 3. klassetrin

med anvendelse af serien

De små fagbøger fra Gyldendal

Udarbejdet af skolebibliotekskonsulent Hans-Christian Uth

Varighed og materialer

- Kursus af to ugers varighed med anvendelse af ca. 18 undervisningslektioner.
 - I seks lektioner gives **oplæg** fra skolebiblioteket.
 - I 12 lektioner **løses opgaver og læses** med hjælp fra klasselærer.
- Bøger og tilhørende opgaver fremskaffes og klargøres/udstilles af skolebiblioteket.
- Klasselærer får udleveret mappe med facitlister, såfremt dette ønskes.
- Eleverne får hver en mappe til oversigt over hvilke bøger, de har arbejdet med, og til at samle opgaveark sammen i.

Formål

- at lære bevidst at læse på andre måder end blot "at læse"
- at give kendskab til faglitteraturens opbygning og kendetegn

1. oplæg (intro)

Introduktion til formålet med kurset og den praktiske tilrettelæggelse.

Samtale om de vigtigste forskelle på skøn- og faglitteraturen, herunder at ”skønlitteraturen læser man” – ”faglitteraturen læser man i”.

Pointering af at bøgerne ikke skal læses (i deres fulde udstrækning), men bruges. Alle opgaver skal løses, før man må gå i gang med en ny bog.

Det gælder om at nå så *mange* opgaver/bøger som muligt.

Mappe og oversigtsark udleveres. Eleverne vælger deres første bog med tilhørende opgave og går i gang. Bøgerne hentes fra en udstilling på skolebiblioteket, hvor bøgerne ligger i alfabetisk orden i fire grupper (A-F, G-I, J-P, R-Å). Ved siden af hver gruppe står en kasse med de tilhørende opgaver – i alfabetisk rækkefølge. På denne måde bliver også ”bogbytningen” til en alfabetiserings- og punktlæsningsøvelse.

2. oplæg

Læseretninger

Samtale om læseretninger. Man læser faktisk forskelligt i forskellige kulturer, fx:

- urdu: vandret fra højre mod venstre
- kinesisk: lodret oppefra og ned
- runeskrift: vandret, skiftevis fra højre mod venstre og venstre mod højre

Betydningen af at den tillærte læseretning afgør ”vores syn på verden”. Vores kulturs læseretning – højre mod venstre, oppefra og ned – anvendes bevidst af reklamefolk (reklamens elementer læses i en bestemt rækkefølge) og af filminstruktører (helten kommer ind fra højre og har medgang, skurken kommer ind fra venstre og møder modgang).

Linjeskift

Øjnene skal ”springe” – og ramme rigtigt. Derfor er linjelængde og linjeafstand vigtigt, og derfor er fagbøgerne tilpasset målgruppen. Eksempler på lettere (*Første Fakta*) og sværere fagbøger (*De store fagbøger*) vises frem.

Øvelse i skimmelæsning

Eleverne får en kopi af side 4 fra bogen *Computere*. Kopien lægges med bagsiden opad. Besked: Find så hurtigt som muligt de otte steder, der står ”computer” på siden, og sæt ring om ordet. Ræk hånden op, når du er færdig, og sig ikke noget.

Der viser sig altid en forskel fra ca. 20 sekunder til 2 minutter. Spørg den hurtigste: Hvordan gjorde du egentlig? Samtale om dette forhold, og samtale om hvad det egentlig er, vi gør, når vi skimmer: Vi lader være med at læse – og det er ikke noget, man bare kan. Det skal også trænes.

Indhold

Samtale om indhold/indholdsfortegnelse. Hvorfor har man det i fagbøger, og hvorfor er det placeret forrest i bogen? Indhold kan både bruges til at orientere sig i bogen, når man står over for at skulle vælge en bog, og indhold er et hjælperedskab, mens bogen bruges. Indhold fortæller mig, hvordan bogen er bygget op (afsnit), og hvilke dele bogen behandler. Indhold giver mig mulighed for straks at springe til et relevant afsnit i bogen.

3. oplæg

Stikord

Samtale om stikord/stikordsregister. Hvorfor har man det i fagbøger, og hvor er det placeret i bogen? Stikord kan bruges til helt specifikke søgninger i bogen, sådan at jeg hurtigt og effektivt kan finde, hvad jeg leder efter.

Hvad betyder det, når der ved et registeropslag står: 12, 17, 23. Og hvad betyder det, når der står: 16-18

Eventuelt en samtale om brug af *kursiv* eller **fed** ved sideangivelse, sådan som man gør i registre i større bøger (fx for at fortælle at her er en illustration til det søgte begreb).

Fremvisning af et meget stort register (fx registerbindet til *Danmarks natur*) og samtale om, at registerbrug kræver en særlig form for læsning, som indebærer, at man skal være meget sikker i alfabetet.

Punktlæsning

Samtale om punktlæsning. Øvelse: Eleverne får udleveret en kopi af et ordbogsopslag, som lægges med bagsiden opad. Besked: Find ordet "opvask" (sørg for at udvælge et opslag, hvor det ønskede ord først står i fx tredje spalte) så hurtigt som muligt og sæt ring om ordet, når du har fundet det. Ræk hånden op, og sig ikke noget.

Også her viser der sig altid stor forskel på elevernes hastighed. Spørg den hurtigste: Hvordan gjorde du det egentlig? Her er forklaringen noget vanskeligere end ved skimming. Det drejer sig både om, hvordan registeret/ordbogen er bygget op, om at kunne springe ubesværet rundt i alfabetet, og om hvad punktlæsning vil sige. Ved punktlæsning læser jeg faktisk, og fra det læste afgør jeg, hvor jeg befinder mig i forhold til ordet, jeg søger. Nogle gange er læsning af ét punkt nok. Andre gange skal der læses tre-fire punkter, før man når frem.

4. oplæg

Vil du vide mere?

Samtale om "Vil du vide mere?". Dette afsnit kan hedde noget forskelligt: "Læs mere", "Litteraturliste", "Medieliste" etc. Dette serviceafsnit kan bruges, før jeg vælger bog/læser, fordi jeg kan få forslag til andre bøger, som måske er bedre for mig. Det kan også bruges efter læsningen, hvis jeg gerne vil læse endnu mere om emnet.

Kolofon

Samtale om kolofonen, som giver en masse ligegyldige oplysninger, men som også rummer et par væsentlige oplysninger, når vi taler faglitteratur: Hvor gammel er bogen, og hvor gammel er den udgave, jeg sidder med?

Inden for nogle faglige emner betyder bogens alder rigtig meget (fx en bog om computere), mens det på andre emneområder er knapt så vigtigt (fx Egyptens pyramider). Men bogens typografi og layout vil altid være præget af dens alder. Skolebiblioteket kasserer hele tiden fagbøger, fordi de ikke længere er brugbare/egnede.

Eventuelt en samtale om begreberne **udgave** og **oplag**, sådan at man kan være bevidst om, hvad det er for et produkt, man har i hånden. Nogle bøger kommer i oplag efter oplag – især inden for skønlitteraturen. Inden for faglitteraturen er det ikke så sjældent, at der kommer en ny udgave. Hvorfor er det sådan?

Oversigtslæsning

Samtale om oversigtslæsning – den læsning som bør indlede ethvert "forhold til" en fagbog. Man orienterer sig i bogen. Hvad kan den, hvad kan den ikke? Forside, bagside, bladre i bogen (man lægger mærke til typografi og illustrationer). Hvor gammel er bogen? Er der indholdsfortegnelse, stikordsregister, ordforklaringer, læs-mere-forslag? Gennem oversigtslæsningen danner man sig et indtryk og træffer nogle beslutninger.

Alle lærere bør ved udleveringen af en bog – også taskebøger – have en samtale om bogens opbygning og muligheder.

5. oplæg

DK5

Præsentation af DK5 (decimalklassesystemet) i form af en to-siders oversigt med de 10 hovedgrupper samt udvalgte undergrupper.

Men først samtale om, at decimalnumrene, som fagbøgerne er udstyret med, ikke findes hos boghandleren, men er et **bibliotekssystem**. Det er mere end 100 år gammelt og blev opfundet i USA (Melvil Dewey, 1876). Det geniale ved systemet er, at det er "uendeligt" (som decimaltallene). Nye emner –

”kasser” – decimaltal – kan hele tiden komme til. Hver dag kommer der nye emner, og Dewey vidste i 1876 ikke, at der ville komme et emne som computere, der er placeret bl.a. i gruppe 19 og gruppe 65.

Vi kunne have ordnet faglitteraturen på samme måde som skønlitteraturen – efter forfatternavn – men emnet er vigtigere, og ofte er der flere eller mange forfattere til en enkelt fagbog.

Decimaltallene ”tildeles” af bibliotekarer i DBC, som har dette som arbejdsområde. Alle biblioteker – folke- og skolebiblioteker og deres it-programmer – overholder DBC’s beslutninger, så bøgerne står på samme måde på alle biblioteker.

Alle materialer tildeles normalt mere end ét decimalnummer. Materialet får en hovedplacering, som trykkes på bogen, og en række biplaceringer, som kendes af it-programmerne.

De 10 hovedgrupper i systemet løbes igennem ved hjælp af oversigten og 10 medbragte eksempler. I gennemgangen tales også om skolefag og videnskabsfag, og der hentes eksempler fra bøger, som eleverne er – eller har været – i gang med under kurset.

Til sidst testes/”drilles” eleverne ved, at tre ”hestebøger” vises frem med besked om, at de hører hjemme tre forskellige steder i fagsamlingen – oven i købet i tre forskellige hovedgrupper – hvilke? Der er tale om bøger om ”vilde heste” (gruppe 58), ”pasning af heste” (gruppe 63) samt ”ridning” (gruppe 79).

Samtale om at det slet ikke er så tosset, at hestebøgerne står forskellige steder, og i it-programmet behøver vi blot at skrive ”heste”.

6. oplæg

Fagbogssamlingen

Eleverne møder på skolebiblioteket, hvor de bliver introduceret til ”den rigtige” fagbogssamling, hvor bøgerne er ordnet efter DK5. Eleverne er fra deres første skoleår vænnet til, at faglitteraturen står i krybber i samme område som billedbøgerne og letlæsningsbøgerne. Her er faglitteraturen ordnet efter nogle emner/”overskrifter”, som eleverne efterspørger og forstår (”Sport”, ”Familiedyr”, ”Jorden og rummet” osv.).

Vi kigger rundt i fagbogssamlingen og taler om, hvorfor det er vigtigt, at bøgerne bliver sat rigtigt på plads.

Eleverne får en opgave i form af et lille skilt med et DK5-nummer. De skal i samlingen finde en bog med dette nummer og tage bogen med ind i ”samtale-området”. Bibliotekaren har sørget for, at de udvalgte DK5-numre er nogle, som ikke er repræsenteret af for mange titler (så ville opgaven være for nem). Der samtales om et udvalg af bøger – én fra hver ”10`er-gruppe. På denne måde får man lige repeteret fra 5. oplæg.

Præsentation af brug af bibliotekssøgeprogrammet *ElevWeb*, hvor ”Gode idéer” introduceres, og hvor der laves søgninger på ”heste” (jf. 5. oplæg). To bibliotekarer tager sig af præsentationen ved to arbejdsstationer – så er der 10-12 elever rundt om hver pc-skærm. Forskellen på titelsøgning, emnesøgning

og "alle-søgning" vises og debatteres. Eventuelt kan man vise en "avanceret søgning", hvor man søger på et specifikt DK5-nummer – fx "heste-søgningen" 63.61 – som vil vise alle de bøger, biblioteket har om pasning af heste. Dette kan være anledning til at få fastslået, at mange bøger kan have samme DK5-nummer, hvilket en del elever ikke har fanget endnu.

7. oplæg (opsamling)

I klasserne tælles op hvor mange bøger, der er blevet brugt/læst i, og der tales om, at det er meget forskelligt, hvor meget den enkelte elev når.

Skolebibliotekaren kan fortælle, hvilke bøger der har været de populæreste (ved at optælle resterende opgaveark). Samtale om, hvorfor nogle bøger slet ikke bliver læst/brugt.

Generel repetition af kursusforløbet og tilbagemeldinger fra eleverne.

Det er muligt, at det på 3. klasses trin vil være hensigtsmæssigt at placere kurset i forårshalvåret, så der er et mere solidt fundament at bygge på. Det er også muligt, at man i nogle 3. klasser er nødt til at supplere *De små fagbøger* med nogle lettere. Det kunne fx være *Læs dansk Fakta*, hvortil der også findes opgaver, men i kortere og lettere form end opgaverne til *De små fagbøger*.